

se dalo z obzirnim sodelovanjem med avtorjem in redakcijskim ali koordinacijskim odborom odpraviti pred natisom marsikatero hibo. Ker gre za dela, ki ne doživljajo zlepa druge izdaje, a so za mednarodna raziskavanja pomembna, je to vredno premisleka.

D'Aronco namerava pripraviti podobno kazalo pravljic tudi za svojo ožjo domovino Furlanijo, potem pa še za celo Italijo. Pri tem mu seveda želimo polnega uspeha: in če se mu z izidom ne bo tako zelo mudilo kakor to pot z zvezkom iz Toskane, bo brez dvoma naredil veliko in zaslužno delo tako za svoj narod kakor za znanost nasploh.

Milko Matičetov

Branislav Rusić, Nemušti jezik u predanju i usmenoj književnosti Južnih Slovena. Etnološka istraživanja o pitanju toga verovanja kod nas i u nauci uopće. Filozofski fakultet na univerzitetot — Skopje, Istorisko-filološki odel. Posebni izdani, kniga 5, 1954, 8°, 155 strani.

V desetletju 1945—55 je Rusićev »Nemušti jezik« ena izmed redkih južnoslovenskih študij, ki obravnavajo določeno temo iz ljudskega pripovedništva v prozi; obenem z Grafenauerjevim »Kraljem Matjažem« (1951) zgovorno priča, da je poleg ljudske pesmi tudi ljudska proza lahko predmet poglobljenega znanstvenega raziskavanja. Zato je treba Rusićevo študijo pozdraviti ne glede na vrsto načelnih pomislov, ki jih vzbuja.

Rusićevo izhodišče je bila pravljica, ki jo Vuk (Srpske narodne pripovijetke, 1855) prinaša pod naslovom »Nemušti jezik« in jo imamo tudi Slovenci (n. pr. Sašelj, Bisernice I, 250), po mednarodnem klasifikacijskem sistemu pa nosi številko 670 (Aarne-Thompson, The Types of the Folk-Tale. FFC 74). Avtor tega menda nikjer ne pove izrečno, vendar berem to — ne enkrat — med vrstami, ko se kratko sklicuje na »pripovetku« ali celo na »pripovetke o n. j.«, misli pa prav omenjeno pravljico in nobene druge. Pred mnogimi pravljicami ima ta veliko prednost: da je bila že nekajkrat temeljito obdelana. Z njo so se ukvarjali znanstveniki svetovnega slovesa in različnih »sol«, tako da je bila tudi že z različnih strani osvetljena. Kljub temu — ali pa prav zaradi tega — je ta pravljica še zmerom mikavna in hvaležen predmet nadaljnjih raziskavanj, le da so ti, ki se je lotevajo, pravzaprav pred zmerom težjo in odgovornejšo nalogo. Dr. Rusiću je treba priznati kot zaslugo, da se ni ustrašil ne težav ne odgovornosti; kako pa je svojo nalogo opravil, moramo pogledati posebej.

Že v podnaslovu, še odločneje v uvodni besedi pravi avtor, da se v Nemuštem jeziku omejuje na »etnološka istraživanja, pored svega toga što sam ga (rad) napisao na osnovi narodnih pripovedaka«. Vendar je menda sam prvi čutil, da ta omejitev pomeni pravzaprav pomanjkljivost, pa si je štel v dolžnost, da nekako opraviči ali vsaj razloži, kako da »ovde nema nijedne reči o svrstavanju pripovedaka po srodnosti u celine ili tipove, o utvrđivanju njihovih odnosa i njihove starosti, kao što rade neki izučavaoci narodnih književnih tvorevina (folkloristi)«. Tega dela — pravi — »sam se namerno odrekao zato da ne bih poremetio duh ove etnološke rasprave i sklad između pojedinih odeljaka u njoj«. (Zakaj naj bi bil z nečim, kar bi v razpravo spadalo, njen duh »poremećen«?)

Izmed starejših raziskovalcev pravljice o nemuštem jeziku se je Aarne (1914: Der tiersprachenkundige Mann und seine neugierige Frau, FFC 15) prav nasprotno omejil le na tisti del, ki ga je Rusić obšel. Aarnejeva omejitev je razumljiva in opravičljiva: upoštevati je namreč treba, da je v skladu s svojimi teoretičnimi pogledi (prim. Leitfaden der vergleichenden Märchenforschung, FFC 13, str. 56) hotel in moral najprej ustvariti pravo podlago za vsako nadaljnje raziskavanje omenjene pravljice. Aarnejeva dognanja je vsaj deloma izkoristil drugi Rusićev predhodnik, Frazer (1931: The Language of Animals, v Garnered Sheaves, Essays etc.), istočasno pa je o njih poročal K. Krohn (1931: Übersicht über einige Resultate der Märchenforschung, FFC 96, 53—7). Kakor nobenemu raziskovalcu, tako tudi Rusiću nihče ne misli od-

rekati pravico, da se odmakne od metode A. Aarneja in zavrne ali obide po njegovi metodi dobljene rezultate; pač pa smemo terjati, če se je za kaj takega odločil, da to utemelji. V našem stvarnem primeru nam je Rusić za to še na dolgu, saj pravzaprav le bolj apriorno kakor pa s prepričljivimi argumenti odklanja skoraj vse, kar so drugi pred njim povedali o stvari. Prav zato pa tudi njegove nadomestne teze niso tako trdne, kakor bi se zdelo na prvi pogled.

V nasprotju s tem, kar je avtor sam sklenil v uvodu, ne samo da se ne omejuje na verovanja o nemuštem jeziku, ampak se neštetokrat zateka k pravljici, in na koncu prihaja celo na dan s svojo posebno teorijo o času njenega nastanka (= o starosti), o načinu njenega širjenja ipd. Rusić odklanja izvor pravljice »u mašti jednoga lica, jednom za svagda, i na jednome mestu«. Priznati za avtorja nadarjenega posameznika bi po njegovem pomenilo »odricati stvaralačko sposobnost ne samo jednoj društvenoj celini nego i svim ostalim narodima na Zemlji«. Raje misli, »da su pripovetke o nemuštom jeziku nastale među mnogim narodima i celinama na Zemlji kao posledica odnosa između prirode i društva s određenim pogodbama i da su se tokom vremena razvile od prostijih oblika do savršenijih« (str. 90). Ne morem si kaj, vendar se mi še zmerom zde jasnejše, prepričljivejše Aarnejeve formulacije (n. pr. na str. 67 in 68 njegovega dela), kakor pa zgolj abstraktna in včasih kontradiktorna Rusićeva ugibanja!

Omejitvi na južnoslovansko gradivo niti ne bi bilo kaj oporekati, če avtor iz tega krajevno omejenega gradiva ne bi skušal izvajati precej drznih sklepov. Ob neovrgljivem dejstvu, da je pravljica Aarne-Thompson Nr. 670 izpričana v starih indijskih zbornikih pravljič, v 1001 noči, v zborniku Tuti Nameh, v zahodnem zborniku Gesta Romanorum, pri Straparoli itd. itd., zraven tega pa razširjena v ustnem izročilu po Aziji, Evropi in Afriki, je po mojem iluzorno pritegovati to pravljico za dokaz, da je bil animizem najstarejša vera Južnih Slovanov. Naj je s tem kakorkoli, južnoslovanske variante naše pravljičice v tem primeru ne morejo pričati ne za to ne proti temu.

Skoda je, da Rusić ni malo obširneje poročal o dognanjih svojih predhodnikov. Tako marsikdaj niti ne moremo prav oceniti njegovih deležev. Če je n. pr. Aarne poznal 21 južnoslovanskih variant (9 bolgarskih in makedonskih; 9 srbskih in hrvaških, 3 slovenske) pravljičice o možu, ki je razumel živalsko govorico, pač upravičeno sklepamo, da je Rusić zelo obogatil to zbirko, a če bi kdo hotel dokazov, bi si jih moral s težavo zbirati po opombah. Znanosti bi bilo seveda najbolj ustrezno, če bi mogla vsa ta nova izročila — pravljičice, verovanja, resnične dogodivščine lovcev na kače — ki jih je avtor po dolgih letih iskanja s težavo zbral, iziti nekje v dodatku. Ker se to ni zgodilo v tej študiji (ki je sploh zelo utesnjena, kakor se vidi n. pr. po preskromnem povzetku v tujem jeziku — 4 strani namesto kakih 10), bi si želeli, da bi tak dodatek s še neobjavljenim gradivom o nem. jeziku čimprej izšel morda kje v SEZb, v ZZOJS ali v kaki drugi publikaciji.

Kdor je na lastni koži občutil težo podobnega dela kot je Nemušti jezik, bo prizanesljivo šel mimo drobnih hib, kakor je n. pr. prevod kajkavskega *d i m o* (str. 55, op. 516: mesta, odmah; prav: domov), citiranje *G e n n e p* namesto Van Gennep ipd. Kot Slovenec zelo skeptično gledam na podatke, ki jih je Rusić dobil od dveh slovenskih poročevalk (str. 31); to so reminiscence iz šolskih beril.

Vendar se po gornjih načelnih pripombah ne želim ustavljati pri podrobnostih. Raje bi videl, da bi Rusićeva knjiga dala še komu pobudo, da bi se oglašil zlasti o metodičnih vprašanjih; prav tem se namreč pri nas vse preradi izogibljem.

Milko Matičetov